

HEGEL'DE DİYAKLEKTİK İŞLEYİŞ İÇERSİNDE SAVAŞ VE BARİŞ

Öğr.Gör.Seyit Ahmet ATAK*

Özet/Abstract

Herakletios'a göre yaşadığımız evrende zıtlıkların veya karşıtlıkların olması bir birliği,devamlılığı,düzeni değişmeyi ifade eder.Bu ise,her varlığın kendine çekidüzen vermesini sağlar.Savaş ve barışta bu diyalektik işleyişin bir parçasıdır.

Anahtar kelimeler:Hegel,Diyalektik,Savaş,Barış

According to Hegel War And Peace İn Dialectic Process

According to Heraciteios the existence of opposites in the universe where we live in,Express the unity,the continuity,the regularity and the changing.This makes each being to put itself in order. War and peace is a part of this dialectic process,too.

Key Words:Hegel,Dialectic,War,Peace

GİRİŞ

Herakleitos'un metafiziğinin en önemli tezi,hiç kuşku yok ki,çatışma ve savaşın her şeyin babası olduğu düşüncesindedir.Ona göre,savaş varlık yada oluşun tek ve en önemli koşuludur.Zira bu savaş olmasaydı,hiç bir şey varolmayacaktı.Bundan dolayı,varlıkların doğuş yada varlığa gelişi,birbirlerini varlıkta tutan karşıt güçlerin çatışmasına bağlıdır.

Fakat dış dünyaya baktığımızda duyu yoluyla algılanır nesnelere meydana gelen deneyim dünyasında belirli durağanlık ve istikrarı gören ve bunu hoş ve arzulanır bir durum olarak değerlendirdiğimizde ise,bir çelişkiyle karşı karşıya kalmamız kaçınılmazdır.Diğer taraftan da Tanrılarla insanlar,özgürlerle köleler, işçi patron gibi toplumsal ayrımlar,varlıksal anlamda gece-gündüz,yaz-kış,savaş-barış,yaşam-ölüm,aşağı-yukarı türünden geleneksel ayrımlar,onları meydana getiren unsurlar kendi başlarına asla varolamayacaklarını gördüğümüzde karşıtların hem birlik ve hem de çokluk meydana getirdiği görülür.Bu ise,evrendeki oluş ve değişimin temel uğraklarını meydana getirir¹.

Doğada süreklilik ve durağanlık bulunmadığı gibi,hiç kimsenin de durğun ve dingin bir dünya istememesi gerekir.Her ne ki yaşıyorsa,bir başka şeyin ölümü yada yıkımı sayesinde yaşamaktadır.Ateş havanın ölümünü,hava ise ateşin ölümünü yaşar;öte yandan,su toprağın ölümünü toprakta suyun ölümünü yaşar.Görünüştaki uyum yada dengenin temelinde,yaşamın kaynağı olduğu için,kendi başına iyi bir şey olan,mücadele

* Dicle Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Elemanı.
1 Ahmet Cevzici, İlkçağ Felsefe Tarihi. Asa Yay.,Bursa,2000,s.43-44

yada savaşım vardır.Bu savaşımın bir yönünü yada evresini iyi,diğeri kötü bir şey olarak görmek saçmadır².

Homeros'un, "Mücadele,Tanrılar ve insanlar arasında yok olsun" derken yanlışmıştır.Çünkü,savaş tabii bir süreç olduğu kadar,hayatın,oluşun,mücadelenin ve en önemlisi var oluşumuzun bir teminatıdır.Bu savaş,çoklukta birlik,bütün ile parçanın bir tamamlanışı,varlıkta yokluk olan bir genel uyumsal bir düzeni ifade eder³.

Bu düşüncelere paralel olarak Hegel'e göre,tarih,efendilik ile köleliğin bir diyalektik olarak yorumlanması olarak karşımıza çıkarken,bu işleyiş insan varoluşundaki tikelin köleliğe ve tümelin efendiliğe karşılık geldiği görülür.

Ortaya çıkış halindeki insan,hiçbir zaman tastamam insan değildir;her zaman ve özsel olarak ve zorunlu olarak ya efendi yada köledir.Efendilik ile köleliğin arasındaki etkileşimin tarihi olması gerekir;dolayısıyla,tarihsel diyalektik efendi ile kölenin diyalektiğidir⁴.

İnsanın hakikati yada gerçekliğin açığa vurulması,ölümüne mücadeleyi bir ön koşul olarak gerektiğinden insanlar mücadeleyi yaşamın doğal bir parçası olarak görmeleri ve algılamaları gerekir.İnsan ancak,bir doğal dünyada yaşadığı ölçüde gerçek varlığını bulabileceğinin bilincindedir.Bununla birlikte bu dünya ona "yabancı" olmakla insan bu dünyada kendini gerçekleştirmek için onu olumsuzlamak,dönüşüme uğratmak,onunla savaşmak zorundadır⁵.

Köle de sabit yerine oturmuş hiçbir şey yoktur.Onun varlığında, dönüşüme uğrama çalışma,yetkinleşme,değişim,aşama,dünyayı değiştirme azmi,kendini aşma,içgüdülerini yenme isteği,bağımlı olmaktan kurtulma arzusu yaşamının temel çizgilerini ortaya koyar⁶.

İnsanlık tarihi,tümel ile tikelin,efendi ile kölenin,mücadele ile çalışmanın sentezi olarak gerçekleştirerek sonuçta ideal bir toplum ve yaşam biçiminin temellerini ortaya koymasıyla kendini gösterebilecektir⁷.

Hegel,savaşı ulusların diyalektik ve tarihsel evriminde zorunlu bir an olarak varsayarken,savaş olgusunun halkların kendi içlerinde yalnızlaşmaya,soyutlanmaya ve yalıtılmaya bırakmamak için savaşla titretmek,sarsmak ve harekete geçirmek istemektedir.Savaş,halkın ahlaksal bütünlüğüne zarar vermeksizin,onlara sağlıklı bir biçimde koruyabilmek için gerekli bir araç olarak hizmet etmektedir.Bir ulusta gerekli birliği,zorunlu,kaçınılmaz kaynaşmayı bulmak için, "savaş yapmak" dünya devletleri için yaşamsal ve evrensel bir zorunluluğu oluşturmaktadır.

Savaş olmaksızın bütün ve birliğin anlamı yok olup gidecek ve insan yaşamı da ruhsuz bir doğa olarak kalacaktır.Sürekli,aralıksız,yaşam boyu alışkanlık ve barış,halkı ister istemez,onun ahlakı ve ahlaksal sağlığı için zararlı olan bir tembellik,hareketsizlik

² W.K.C.Guthrie,(çev.Ahmet Cevizci),İlkçağ Felsefesi Tarihi,Gündoğan Yay.,Ankara,1999.s.50

³ Mehmet Akgün.Presokratiklerde Oluş Meselesi,Atatürk Üniversitesi Yay.,Erzurum,1991.s.25

⁴ Tülin Bumin,Hegel-Bilinç Problemi,Köle Efendi Diyalektiği,Yapı Kredi Yay.,İstanbul,2001.s.86

⁵ Hegel,a.g.e.s.90-91

⁶ Hegel,a.g.e.s.101-102

⁷ Hegel,a.g.e.s.75

ve uyusukluk içine sürüklemektedir.Oysa hükümet bir başka ulusa savaş ilan ederek,bir ahlaksal sağlığı ve ahlaksal birliği sınamakta ve denemektedir⁸.

Bir ulus silahlı çatışma olan bu zor,çetin,sert sınavda,ölümü,kendisinin "efendisi" olarak hissettiğinde,devletin ve halkın toplumsal-ekonomik ve politik yaşamını ifade eden bütünün zorunlu bağlantı ve yapışıklığını sağlamıştır. Böylelikle bireyde savaş nedeniyle egoist alışkanlıklarından uzaklaşıp,vazgeçmeyi de kendine belli ilke edinir.

Devletler arasında barışı sağlamak,onları karşılıklı saygıya zorunlu kılmak,zemini onların keyfi eylem ve hareketlerine hazırlamak gayesiyle,savaş evrensel ve emin bir güvence oluşturmaktadır.Böyle bir olgunun sonucun da devletler,karşılıklı bir biçimde,uluslar arası barış,anlaşma,uzlaşma ve antlaşmalarından sonra,halkların özel-tikel haklarını tanımaktadırlar.Her devlet,evrensel tarihte bir gücü temsil etmektedir.Büyük güçler ve devletler kendi bencil(egoist-ben merkezli) çıkarları söz konusu olduğu zaman,küçük devletler karşısında sık sık barış antlaşmalarını ihlal etmektedirler.Bu da onların dünya barışını tehdit etmeleri demektir.

Halkların yaşamında savaş,diyalektik bir zorunluluk olduğu içinde,ulusların evrensel tarihinde bir dönemden bir başka döneme geçişi oluşturmaktadır.Bundan maksat,savaş,tarih sahnesinde halkları hem meydana getiren,hem silen bir olgudur⁹.

Hegel,bir yandan savaşı savunup olumlu yönlerini dile getirirken,öte yandan da olumsuz,yıkıcı ve kahredici niteliğinin de göstermek ister.Böylelikle düşüncesinin aynı ve tek diyalektiğinde çözüme kavuşturmak istemektedir; bir ulusun yazgısını değiştiren bir savaşın felaket getirici sonuçlarını,yine onun sağladığı yararlarla birlikte kendini göstermektedir.

Bununla da sonuçta varılmak istenen maksatsa,ulusun, "çürümüş", "yozlaşmış", "ahlaksal tözü" yok olurken,onunla birlikte o ulus yok olup gitmektedir.Fakat yerine yeni bir "ahlaksal töz" ve yeni bir "ulus-halk" doğmaktadır.

Tarih sahnesine bakmak bunun için yeterlidir;tarih sahnesinden bazı imparatorlukların kayboluşu ve yerine yenilerin doğuşu,savaşın belli bir diyalektiğinin mantıksal sonuçlarına tanıklık etmektedir¹⁰.

Savaş bir amaç değil,bir araçtır.Savaş yoluyla sömürmek,toprakları ele geçirmek,zorla gasp etmek,kin ve düşmanlık olarak algılamak doğru hareket değildir.

Savaş ancak bir ulusun veya halkın uyanışı,devletin varlığının doğrulanması,onanması olarak görülmelidir.Savaşta özel-tikel kişi özgürlüğünü ortaya koyma şansını elde ederken,ölüm için özgürlük gerçek bir değer taşır.Çünkü bir ülkenin savunulmasında gereken ölüm anının kutsal bir an olduğunu,bu an içinde de insan varlığını yüce bir varlık olarak belirleyen iki ayrı yansın yüz yüze geldiğini gösteriyor.Bu iki ayrı yasa insan varlığını aynı zamanda maddesel ve tinsel yapan yasalardır.İnsanın doğal fizik ve biyolojik yapısına(ontolojik yapısı) bir de doğal,fizik ve biyolojik olmayan,yani fizikötesi bir yapı katar.İnsan özgürlüğe ulaşmak isterken

⁸ Şahin Yenişehirlioğlu,Birey-Toplum-Devlet İlişkileri,Ümit Yay.,Ankara,1995.s.223-224

⁹ Birey-Toplum-Devlet İlişkileri,a.g.e.,s.225

¹⁰ Birey-Toplum-Devlet İlişkileri,a.g.e.,s.226

ölümü seçmekte,böylece de ulusu ve devleti ebedi kılmaktadır.İnsanın kendisi yok olup gitse de,ulus ile devlet sonsuza dek var olagelmektedir.Böylelikle de birey,ulus ve devletle özgürlük olan ölümdе,yani evrensel olanla bütünleşir.Özel-tikel,genelin varolması için kendini feda edebilmektedir.Bu yolla da ulus ve devlet,bireyin sayesinde bireyin üstünde bir yere yükselir.Bunun sonucunda ise,özgürlük ve ölüm kavramlarıyla iç içe kılınıp eşdeğer bir özdeşlik mantıksal totolojisinde olumsuzdan olumluya diyalektik bir mantıksal yargılama ve amaca ulaşılır¹¹.

Savaşçının cesareti, "kendi başına kesin bir erdem"dir.Çünkü,savaşçının cesaretinde ölümün olumsuz anlamı,bireyin toplumsal eğilim ve yeteneğine dönüşür.Bu erdem içinde ve erdem tarafından,kendisini algılamakta,düşünüp tasarlamakta ve herkesin özgürlüğü için kendisini feda etmeyi,yaşamını yitirmeyi ve hiçlikte kaybolup gitmeyi,yok olmayı kabul ettiğini gösterir¹².

İnsanlık tarihi,halkların çatıştıkları bir diyalektik,yani "ölmeye rağmen,ölürken ölüm ve gelecek haline gelme kaygısıdır"¹³.Hegel özellikle dünya tarihine mal olmuş bireylerin rolü üzerinde durur.Bu bireyler,bu "büyük insanlar",kendilerinde dünya tininin (evrensel tin) yeni bir çağa yön verdiğini hissedebilen,bunun bilincinde olan,ama aynı zamanda dünya tarihin de kendileriyle yeni bir gelişim basamağına geçtiği kişilerdir.Ama bu kişiler bile,aslında rollerinin ne olduğunu bilmezler ve sadece kendilerine ait amaçları gerçekleştirmeye,tutkularını doyurmaya çalıştıklarını sanırlar.Oysa aslında onlar dünya tininin kullandığı araçlardır.Dünya tininin tek tek "halk tinlerinde,uluslarda çeşitli biçimlerde ve özellikle büyük insanların,bu halkların yöneticilerinin katkılarıyla gerçekleştirmeye doğru gittiği amaç ise,özgürlük bilinci içinde ilerlemedir.Bu ilerlemenin sonunda dünya tininin kendini bulmasıdır.Özgürlük ancak toplum içinde gerçekleşecek bir özgürlüktür.Bir başka deyişle özgür olmak,diğerinde,başkasında kendinde olmaktır ve mevcut durum içinde kendini bulmaktır¹⁴.

Savaş,yaşam ile özgürlük arasında bir seçim yapmak,işanlara ilk ahlaksal sorunların birini sormaktır.Savaş kaçınılmaz bir olgudur.Çünkü devletler birer bireydirler ve bireylerde başka bireyler hakkında kötü,düşmanca niyet ve eylemlerde yaşamlarını sürdürmekte,yerlerini korumaktadırlar.Savaşlar çoğu zaman kendini,bir başka ülkece tehdit edilmiş hissedebilen bir ülkenin öznel duygusunca hazırlanmıştır.

Hegel savaş konusunda ne düşünürse düşünsün,savaş,tek başına insan aklının hala akılsal ve mantıksal dopdolu bir gelişme ve yayılmayı göstermediğini gün gibi açık ortaya koyan yadsınamaz bir kanıt oluşturmaktadır.Savaşın insan türü üzerindeki zararlı,kötü,uğursuz ve yıkıcı sonuçlarını,uzun uzadıya yargıladıktan ve insanlığın "ahlaksal sağlığı" üzerinde neden olduğu insanlık dışı zarar ziyan,kayıp ve hasara uğradıktan sonra,ne kendi varlığının nede diyalektik sürecin tam anlamıyla bilincinde değildir.Hala dünyada kan ve barut kokusunu duymamak ve görmemek çok zor

¹¹ Birey-Toplum-Devlet İlişkileri. a.g.e.s.227

¹² Birey-Toplum-Devlet İlişkileri,a.g.e.s.228

¹³ Birey-Toplum-Devlet İlişkileri,a.g.e.s.229

¹⁴ Doğan Özlem.Tarih Felsefesi.İnkılap Yay..İstanbul,2001.s.119

görünüyor.Savaş insanlık için daima bir kötülük olduğu tartışmak boşunadır.Ama insan denilen yaratığın varlığı ve varoluşu için bir kötülük olarak ta kalacaktır.Bununla birlikte bu olgu,bazı durumlarda değişikliğe uğrar;bağımsızlık ve özgürlük için savaş,bu kez,tam tersine tek araç,tek çare haline gelir.Çünkü bu artık,yaşam ve ölüm için bir savaştır,çatışmadır,savaşımıdır yani tek kurtuluş yoludur.

Savaş kendi başına,kendinden dolayı,kendi yapısından bütün insanlık için kötülüktür.Onun getireceği iyilik ve yarar,aslında yararsız ve gülünç bir söylentiden öteye gidemeyeceği bir gerçektir.

Egoist ve özel-tikel çıkarlar söz konusu olunca,uluslar arasındaki çıkar çatışması ve anlaşmazlıklar nedeniyle,her ulusun özgürlük ve özerklik amacıyla saygı ve göz önünde bulundurma,hesaba katma olgusu zorunlu olarak devletlere kendi aralarındaki ilişkilerde uygulanabilecek somut yasalar düzenleyip yerleştirmeyi engellemektedir.En azından bu,kuramsal çerçevede modern devletler arasındaki oldukça asit ve resmi olarak uyulmuş,saygı gösterilmiş iki yüzlü bir kavrayış biçiminin varlığına tanıklık etmektedir.Güçlü olan devlet,daima daha az güçlü olan devleti egemenliği,baskısı altında tutmayı ve sövmürmeyi arzulamaktadır.Dolayısıyla tüm imkanlarını bu amaca ulaşmak için aktif konuma getirmektedir.Bunun içinde gerekirse,kendisinin hoşuna gitmeyen,kendisine hizmet etmeyen iktidardaki rejimi devirmektedir.Eğer yoksul ülkelere yardım ediyorsa,onları daha iyi sövmürmek,ezmek,bağımlı bir varlık haline getirmek,küçük düşürmek,ekonomiksel gücünü artırmak ve dünya siyasetine yön vermektir.

Hegel'in özgürlük ve devletin özerkliği konularında söyledikleri,o gün olduğu gibi bugün de,empyrialist ve sövmürgeci mekanizmanın inanılmaz gücü karşısında sadece ve basit bir biçimde bir dilek olarak kalmaktadır.

Tarih,bir devletin meşruluğunun evrensel ilkeye göre geçerli olmadığını,ama daha çok o devletin modern dünyanın başta gelen güçleriyle olan ilişkilerine dayandığını göstermektedir.Çünkü bu önde gelen güçler öteki devletlere oranla dünya ve evren çapındaki çıkarlarına göre belirlenmiştir.Onların varlıkları,ancak süper güçler dediğimiz bu güçlerin tek başlarına aldıkları kararlara bağımlıdır ve bu kararlara göre değişmektedirler.